

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

Deák Ferenc álláspontja a halálbüntetésről

Szerző:

dr. Sári Adrienn

Miskolc, 2022. május 12.

I. Bevezetés

„Ily emberre szükség van a világon, nemcsak az országért, hanem azért is, hogy rossz óráinkban meg ne tagadjuk azon állítást, hogy az ember Isten képére alkottatott” - jellemezte Deák Ferencet Vörösmarty Mihály¹.

Deák Ferenc kivételes személyiség volt: mind a magánélete, mind négy évtizedes közéleti pályafutása mély humánusról, egyedülálló erkölcsi tisztaságról, és a közügy önzetlen szolgálatáról tett tanúbizonyságot. Ő volt az az ember, aki tekintélyét, befolyását sohasem a rangjának vagy a betöltött hivatalának, hanem egyéniségének, következetes helyállásának, politikai teljesítményének köszönhette.

Szabadelvű nézeteit főként a megyeházán és az országgyűlésen elhangzott beszédeiben, vagy hivatalos iratok jogszabálytervezetek, törvényjavaslatok formájában tárta a nyilvánosság elé. Mind a köztanácskozás, mind a jogalkotás vagy a kodifikáció területén korának legnagyobb mestere volt.

Meghatározó szerepet játszott a szabadelvű nézetek hazai terjesztésében és a magyar liberális gondolkodás kialakulásában.

Tanulmányommal az igazságszolgáltatásban betöltött szerepét kívánom kiemelni, születésének közelmúlt 200. évfordulóján. Gazdag életműve okot adhatna elemzésre akár a jobbágykérdésről, a szólás és sajtószabadságról, vallás és egyházpolitikával vagy nemzetiségi kérdéssel, illetve a kiegyezéssel kapcsolatban.

Az igazságszolgáltatáson belül a halálbüntetéssel kapcsolatos állásfoglalása, a kor viszonyulása e büntetési nemhez tanulmányom témája.

---

¹Horánszky Nándor: Deák Ferenc lelkialkata és befolyása politikai pályája Budapest, Kairosz Kiadó, 2003. 145. oldal

A halálbüntetés társadalmi, politikai, etikai és jogi kérdés. A Halálbüntetést Ellenzők Ligájának indítványára az Alkotmánybíróság 1990. október 24-én közzétett határozatában a halálbüntetést alkotmányellenesnek nyilvánította. Ennek hátterét a politikai rendszerváltás és a jogállamiság alkotmányos kiépítésének igénye adta.

A reformkortól kezdve a jogtudomány és az értelmiség progresszív képviselői következetesen törekedtek a halálbüntetés megszüntetésére, vagy legalábbis maximális korlátozására.

A halálbüntetés egy általános büntetési nem volt a magyar igazságszolgáltatás kezdetétől, amelyet a feudalizmus idején 180 bűncselekményre rendeltek kiszabni. A felvilágosodás eszméi azonban e téren is érvényesítették hatásukat: Mária Terézia rendelettel tiltotta a kínzást a büntető eljárásban, és korlátozta a megyei igazságszolgáltatás gyakorlatát a halálbüntetéssel fenyegetett esetekben; Beccaria bécsi eszmetársának, J. Sonnenfels hatására II. József megszüntette, de halála után ismét hatályba helyezték; 1791-ben helytartó tanácsi rendelet korlátozta. 1814-ben megtiltották a halálbüntetést megelőző kínzásokat, testcsonkító büntetéseket.²

A XIX. század első negyedében alkalmazása csökkent. A nemzeti felszabadulásért, és a társadalmi haladásért küzdő erők egyöntetűen a halálbüntetés ellen szálltak síkra.

A reformkor légkörében a büntetőjogi kodifikáció az ország tudományos és politikai érdeklődésének középpontjába került.

Deák Ferenc ügyési munkája során szembesült először a halálbüntetéssel. Kiemelendő Babits József rablógyilkos védelme. Deák védőiratában a vádlottat a társadalom perifériájára sodródott áldozatként mutatta be. Mindez rávilágított Deák Ferenc mélységes humanizmusára és erős szociális érzékenységére. Ügyési tevékenységének tapasztalatai döbentették rá, a törvény előtti egyenlőtlenség igazságtalanságára, valamint a feudális igazságszolgáltatás egész mechanizmusának és szokásjogon alapuló ítélkezésének embertelenségére és elavultságára.

---

²Dr. Horváth Tibor: Halálbüntetés megszüntetése Magyarországon (dokumentumgyűjtemény) Miskolc, Halálbüntetést Ellenzők Ligája 1991. 35. oldal

Deák Ferenc 1841-től 1843-ig az országgyűlés által delegált választmány tagjaként oroszánrészt vállalt az új büntetőkódex kidolgozásában. A büntetőeljárás és a börtönrendszer látszólag pusztán szakmai kérdése valójában a liberalizmus és a konzervativizmus, az egyéni és a nemzeti szabadságjogok, valamint az uralkodói önkény ütközőpontja volt. Deák és a választmány liberális tagjai a bűnök és büntetések pontos meghatározásáért, a testi és halálbüntetés eltörléséért, az esküdszéki bíraskodás bevezetéséért küzdöttek, miközben hitet tettek amellett, hogy minden hatalomnak, így az igazságszolgáltatásnak is csak a törvényhozás lehet a forrása.

Deák Ferenc kötelezettségének érezte azt, hogy - a felkérésnek engedve - szerepet vállaljon Batthyány Lajos kormányában. Igazságügy miniszterként képzett, liberális munkatársakkal vette körül magát. Minisztériumát a legszélesebb nyilvánossággal és nyitottsággal rendezte be. Tárcájának első munkája az a 108 pontból álló miniszteri rendelet, amely a sajtóvétségek felett ítélandó esküdszéki felállításáról rendelkezik, és amely a korábbi, 1843-as esküdszéki különvéleménye alapján készült.

Elrendelte Pest város börtöneinek javítását, és a rendőri kihallgatások miatt elfogottak elkülönítését a bűnözőktől. Számos reformcélját, kodifikációs munkáját a szabadságharc, illetve a történelem tette torzóvá, bár miniszteri tevékenységéről így is csak elismeréssel lehet szólni. Meg kell említeni azonban, hogy bírálatok is érik az 1843-as koncepciójával való szembe fordulásáért.

Egész életét az igazságosság, a humanizmus, a megfontolt bölcsesség hatotta át. Hitt, hinni akart az emberi jóakarásban, a felebaráti szeretetben. Mert hangos szót emelni a halálbüntetés jogtalansága, kegyetlensége ellen, enyhíteni akarta az igazságszolgáltatás merev, lélektelen gépezetét. Bár a Babits per a keserű kijózanodást hozta számára, elveit sohasem adta fel. Ez a csalódás okozta, hogy többé sohasem ragadt rá az ideális eszmék kivételért való harc önkívülete. Minden dolgon csak gondolkodni tudott ezután. Politikai működésének így vált sarokkövévé: „menteni, ami menthető”.³

---

³ Egry Irén: Deák Ferenc, Budapest, Singer és Wolfner kiadó 1941. 34. oldal

II. Büntetőeljárás és büntetések a reformkorban

A feudális igazságszolgáltatást a törvény előtti megkülönböztetés, a szokásjog hatotta át, és nem beszélhetünk egységes peres eljárásról. Némi fejlődés a rendi szerkezet kialakulásának és az írásbeliség terjedésének volt köszönhető. Új bizonyítási eszközök váltak szükségessé: hivatalbeli tudakozódás, tanúkihallgatás, okirati bizonyítás. Ahogy az írásbeliség nagyobb szerepet kap, úgy szorul háttérbe a szóbeliség a közvetlenség és a nyilvánosság. A polgári és a büntető eljárás összefonódása a feudalizmus késői szakaszáig jellemző maradt.⁴

Egy megyei büntetőeljárás alapul véve, a bűnvádi eljárás valamely cselekménynek a megyehatóság tudomására jutása útján, az előkészületi perszakkal indult meg.

A feljelentést bárki, akinek tudomására jutott a bűncselekmény a megyegyűlésen vagy a területileg illetékes fő és alszolgabíróknál tehetette meg. Ha nemes volt a gyanúsított a közgyűlés elé, ha nem a törvényszék terjesztette az ügyet a szolgabíró. A nemes csak tettenérés esetén lehetett vizsgálati fogságba vetni, nem nemes viszont a gyanú felmerülésekor is. Ez utóbbiak ellen azonnal kezdődhetett az eljárás, míg a nemesek ügyeiben a közgyűlés hozzájárulására volt szükség. Az előkészületi szakhoz tartozott a kihallgatás, a szemle, látlelet felvétele, ami a szolgabíró feladata volt.⁵

A szolgabíró hallgatta ki a gyanúsítottakat, kutatta fel és hallgatta ki a tanúkat, tartott helyszíni szemlét, házkutatást, a bűnjeleket felvette. Mindezekről jelentést készített, és azt terjesztette az őt megbízó megyegyűlés vagy megyei törvényszék elé. A megyegyűlés véleményezésre átadta az ügyészi hivatalnak. Ekkor vette kezdetét a törvényszék előtti eljárás.⁶

Nemesek ügyeinél minden esetben, nem nemesek esetében pedig 3 évi tömlöcnél súlyosabbaknak látszó büntettnél folytattak írásbeli pert (egyébként csak sommás pert folytattak).

---

⁴Meznerics István: A megyei büntető igazságszolgáltatás a XVI-XIX. században (Értekezések Ekhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából) Budapest, Sárkány Nyomda, 1933. 6. oldal

⁵www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Deak-deak-ferenc-munkai-8751/deak-ferenc-ugyeszi-iratai-1824-1831-5AD7/bevezeto-5AE4/

⁶Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 18. oldal

A felperes tiszti ügyész felfektette a perjegyzőkönyv első ívét, feljegyezte a kereseti kérelmet, nemeseknél az előre elkészített vádlevelet mellékelte, nem nemeseknél pedig itt fogalmazta meg a vádat is. A perfelvétel után perhalasztó, pergátló kifogásokra kerülhetett sor.

A per sorsa az érdemi vita, az allegatiók szakaszában dőlt el. A replikák után a végítéletre megérett pert a törvényszék jegyzője ismertette a törvényhozó bírák előtt. Az ítéletet meghozó ülésen az ügyész is részt vett, de szavazati jog nélkül. A törvényszék előtti eljárás ítélethirdetéssel zárult, melyre az alperes jelenlétében került sor.⁷ A bíróság az ítéletet a felek személyes meghallgatása nélkül az iratok alapján hozta.

A perorvoslati szakhoz a fellebbezés és a perújítás tartozott. Három évi tömlöcnél súlyosabb ítélet ellen már a nem nemeseknél is lehetett fellebbezni, halálos ítélet ellen pedig a védő kötelessége volt.

A befejező, végrehajtási perszak volt, ami a testi büntetést, szabadságvesztést, kivégzést jelentette. A halálos ítélet hóhérpallózt, akasztófát jelentett az ítélethirdetés utáni harmadik napon.

Kisebb közügyekben nem nemeseknél került sor a sommás perre (nemes ellen csak közbűntetteknel, beleegyezésével kerülhetett sor erre). Itt a tiszti ügyész a vádat, a vádlott pedig a védekezését, kifogását szóban adta elő. Ügyvéd igénybevételére nem volt lehetőség és arra sem, hogy a jobbágy ilyen perben jogorvoslattal éljen.

III. Deák Ferenc közéleti szereplésének főbb állomásai a büntetőjog vonatkozásában

III.1. Becsületbeli alügyészi teendők

A 17. század végén, a 18. század elején kezdik szervezni a megyékben a tiszti ügyészi hivatalokat, mint külön megyei officiumot. A közgyűlés a tisztújításkor az ügyvédek sorából választja tagjait, és a megyéktől rendes évi fizetést kapnak. Szerepük van a vád alá helyezés véleményezésében, a védlevél

---

⁷ Meznerics István: A megyei büntető igazságszolgáltatás a XVI-XIX. században (Értekezések Ekhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából) Budapest, Sárkány Nyomda, 1933. 6. oldal

készítésében, ellenőrzik a büntetés végrehajtását, könyvet vezetnek az elítéltekről, a szabadon bocsátottokról, a perben képviselik a vádat, vagy a hivatalos védő szerepét töltik be.

Deák Ferenc közéleti pályafutásának talán a legismertebb időszaka az 1824-1833 közötti csaknem 10 esztendő, amelynek során Deák különböző megyei hivatalokat látott el szülőföldjén Zalában. 1823-ban 20 évesen vehette kézbe jeles ügyvédi diplomáját. Már diákkorában kijelentette, hogy ő semmilyen választástól, korteskedéstől függő megyei tisztséget nem vállal el, és fogadalmához hű is maradt. Tehette ezt azért is, mert az ez által megszerezhető nem kis jövedelemről való lemondást, a családi birtok anyagi függetlensége alapozta meg.

Deákot 1824-ben tiszteletbeli alügyésszé, vagy más néven „becsületbeli tiszt ügyvédlőnek” nevezték ki, e hivatalában 1825-ben megerősítették. 1824-ben Batthyány Imre kinevezte a megye árvaválasztmányának jegyzőjévé. Az alügyészi és a jegyző feladatokat Deák 1832-ig látta el. 1832-ben helyettes első alispán lett, majd 1833-ban Zala megye országgyűlési követévé választották.

A kutatások büntetőperek sorozatában több védőbeszédet tulajdonítanak Deáknak, azonban a legfontosabb, ami az egész későbbi pályájára kihatott, az Babits József rablógyilkos ügyével kapcsolatos. Ezzel a Babits ügyében elmondott egyetlen védőbeszéddel jellemezhető Deák ügyészi tevékenysége.

Az alügyészi feladatok ellátása során hitvallását egy Vörösmarty Mihályhoz írott levelében így fogalmazta meg: „Igaz ugyan, hogy csak becsületbeli tiszt ügyész vagyok, de éppen a becsületért szégyelném csupán csak a nevét viselni a hivatalomnak”.⁸

A megyék ügyészi hivatalának teendői ebben a korban szerteágazóak voltak.

Alapvetően három feladatnak kellett eleget tenniük:

1.) a törvényességi felügyelet ellátása a megye gyűlésein és a törvényszékein

---

⁸ Deák Ágnes, Molnár András: Deák Ferenc, Budapest, Vince Kiadó 2003. 23. oldal

2.) az adózó nép és az árvák jogainak képviselése és védelme

3.) Végül a megye közrendjének és a lakosság erkölcsének, a vétkesek megfenyítése általi védelme.⁹

Az első feladatkörbe tartozó teendők ellátása céljából:

- minden gyűlésen vagy törvényszéken jelen kellett lenni egy ügyésznek, hogy ügyeljen a törvények és a törvényes eljárások tiszteletben tartására
- az ügyész volt a felelős azért, hogy ezeken csak az vehessen részt és szólalhasson fel, akinek erre joga van, és őt tették felelőssé azért is, hogy az esetleges széksértéseket megtorolja
- meg kellett vizsgálnia a megyébe érkező felsőbb rendeletek törvényességét, és neki kellett véleményezni a nemességi igazolási kérelmeket is
- képviselte, és védte a megye jogait a szomszédos törvényhatóságokkal szembeni jogvitákban, és az ő gondja volt, hogy a magtalanul kihalt nemesi családok címereslevele ne illetéktelen kezekbe, hanem a megye levéltárába kerüljön.

Az adózó nép jogainak védelmében:

- az ügyésznek kötelessége volt a község alapjának az adó felosztásának és beszedésének (így magának az adószedői hivatalnak) a felügyelete,
- gondoskodniuk kellett az alapítványok törvényes kezeléséről,
- a megye által rendelt törvényes záruk betartásáról.

III.2. Babits József és társainak pere

Zala megye törvényszéke előtt 1829 szeptember 10.-én indította meg a büntetőper Kuthy Pál főügyész a többrendbeli gyilkossággal, rablással, útonállással, lopással, orgazdasággal és bűnpártolással vádolt rablóbanda ellen. A vádlottak és az általuk elkövetett bűnesetek nagy száma miatt ez a per volt az egyik legnagyobb a reformkori Zalában, Deák ügyészi tevékenysége idején, korábban nem fordult elő ilyen méretű büntetőper.

---

⁹ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 154.

Babits József által vezetett, és tagjait időnként újakra cserélő bűnbanda 1828 márciusa és 1829 augusztusa között végigfosztotta nemcsak Zala, de Somogy megye egy részét is. Nem egyszerű tolvajbanda voltak, minden gaztettük során vér tapadt a kezükhöz, Rablásaik közepette öt embert gyilkoltak meg: vertek halálra, lőttek agyon, vertek fejbe fejszével. A rablóbanda vezetője elfogatása alkalmával még az öt üldöző pandúrokkal is tűzpárbajt vívott.

Feltételezhető, hogy a törvényszék elnöke a feladat nehézségére (az ügy bonyolultságára) való tekintettel bízta meg éppen Deákot a vádlottak védelmével.¹⁰ Mint hivatalból kirendelt védő az elkövetett bűnök rendkívüli súlyosságával tisztában volt, azokat maga sem kisebbíthette, csupán magyarázta és elemezte az elkövetők indítékait, kiváltképp a társadalmi közeget, amely Babitsot körülvette, és a bűnre ösztönözte. De vegyük sorjában a tagok bűnlajstromával szemben felállítottakat.

Király Jancsi: védelmére hozta fel elsőként Deák, hogy beismerő vallomást tett. Szerinte egyik bűncselekményből kényszerűen következett a másik, a további csavargás, az életfenntartást biztosító cselekmények:

„De olyan helyhez tetésben, midőn megfogattatásának esetére az elkövetett vétkek díjában legkeményebb büntetés váraozott reá, életének és szabadságának fenntartásáért mindent elkövetni az emberrel véle született természeti belső ösztönnél fogva talán kötelesség.”¹¹

Figyelmet érdemlőnek tartotta Deák a vádlott lótolvajlás utáni szökésének védelmében felhozni a „kínzó vallatásoktól” való félelmét, illetve minden értékének lefoglaltatása miatti nincstelenség, szükség és kétségbeesés kényszerítő okait. Nemes Kovács Ferenc itt is először „őszinte megvallás könnyebbíti vétkének súlyát” Deák szerint, amely a megjavuláshoz is méltó reményt nyújthat. „...mert, ha ő ezen vétkét megtagadta, vagy mivel nemes embert létére személyesen felelni köteles sem volt,

---

¹⁰ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 18. oldal

¹¹ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 146. oldal

csak hallgatta volna annak valóságát, Babits Józsefnek egyes és hitelt nem érdemlő vallásán kívül semmi próba meg csak nem is gyanítatná ellene.”¹²

Radics József és Halász Gyuri védelmében említi Deák a részesi minőségüket a rablásban, amelyet beismerő vallomásuk is alátámasztott. Azonban a rablásokat követő gyilkosságokban már nem bűntársai Babitsnak, vér az ő kezükhöz nem tapad, hiszen az egyik sértettet is Radics „emberségből eredett közbevetése mentett meg a vad indulatú Babitsnak vérengző dühösségétől”¹³ Halász pedig elfogása előtt önként adta fel magát a törvényes hatalomnak, ami a védő szerint enyhíti a bűnét.

Szekeres Miksa sem tagadta a gerezdei rablásban való részvételét, de tanúk szerint is ártatlan a gyilkosságban. Bogár Gyurit, Pergel Miskát és Kis Miklóst a lendvahídvégi rablás terheli leginkább, bár ezen mint örök vettek részt: „Itt azonban megrögzött gonoszágú kitanult társaik, Babits és Toldi, őket csak öröknek rendelvén, sem a rablásban egyenes részt nem vehettek, sem ...megölésében nem vétkesek.”¹⁴ Pergel mellett szólt Deák szerint fiatalsága (19 éves kora) és az is - ahogyan azt Babits is elmondta - a fiatalembert fegyverrel kényszerítette és agyonlövéssel fenyegette a részvétel megtagadása esetére. Bogár elfogatásakor életveszélyes lövést kapott és ebből adódó szenvedései, bűnéből már valamennyit törlesztettek, mondta Deák: „... büntetésének kiszabásánál tekintet érdemelnek azon kínos szenvedései, amelyeket néki a megfogattatásakor kapott és sok ideig halálosnak vélt lövések okoztak, mert ezek által vétkei egy részét már kiszzenvedte.”¹⁵

---

¹² Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 147. oldal

¹³ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 147. oldal

¹⁴ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 147. oldal

¹⁵ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 154-156. oldal

Tasler Józsi lótolvajlásra való rábírásait Toldi Józsefnek tulajdonította a védő és kiemelte, hogy a „19 esztendő tapasztalatlan gyenge legény a sokkal nagyobb erejű és kegyetlenségéről ismeretes csavargónak ellentmondani nem bátorkodott.”¹⁶

Hegedűs Györgyöt orgazdaság vétke terhelte bizonyítottan „de megfontolásra méltó azon mentségül szolgáló környűállítás...”,¹⁷ hogy sokat tartózkodott városon kívül szőlőjében, ahol a csavargók könnyen megkereshették és kényszeríthették a rabolt portékák eladására, elrejtésére. Ilyen körülmények között nem lehetett kívánni tőle, hogy azok rendelését ne teljesítse, hiszen vad, elszánt gonosztevők a legkisebb sértést, sőt parancsaik pusztá mellőzést is halállal jutalmazták volna meg.

Ezeket hozta fel tehát a védelmező tiszti ügyész a banda tagjainak védelmére és külön is kiemelte bűneik önkéntes megvallását, és eddig elszenvedett tömlöci sanyarúságuk figyelembevételét.

III.3. Babits József rablógyilkos védelme

„Polgári társaságunk fő célja a közbátorság, s ennek fönntartása legszentebb kötelesség. Hazánk törvényei kemény büntetést szabna mindazokra, akik a közbátorságot megzavarják, s a rablónak és gyilkosnak fejére nálunk is halált mond a törvény szava.” - kezdte Deák védőbeszédében.¹⁸ Szerinte azonban a törvény sokszor általános nem tud és nem is lehet tekintettel az egyes esetekben előforduló részletekre, körülményekre, amelyek azonban meghatározók lehetnek az elkövető bűnös vagy ártatlan voltára. Sokszor nincs más mód, mint az értelmezés, az analógia, amely eszköz az emberszerető, humánus és bölcs bíró kezében. De a „bíró nem vad eszköze a törvény szavainak, hanem érezve a gondolkodásra, ítélő teljesítője azoknak.”¹⁹ Nem lehet a törvény által rendelteteket minden különbség nélkül minden esetben vakon alkalmazni. Deák kiemeli e tekintetben az ember

---

¹⁶ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 154-156. oldal

¹⁷ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 156-157. oldal

¹⁸ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 157. oldal

¹⁹ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 158. oldal

társadalmi közegét, szűkebb családját, amely körülveszi, és akitől elsajátítja a világ dolgait. Ma erre a szocializálódás kifejezést használják. Ezekre az előzményekre hívja fel a bírák figyelmét, és kéri, kövesék végig vele Babits élete folyását, de nem, mint „a törvényszék komoly és irgalmat nem ismerő végrehajtói, hanem úgy, mint érezni és szánakodni tudó emberek...”²⁰

Babits szegény sorban született. Szüleinek nem volt módja arra, hogy taníttassa, iskolába járassa. Ilyen „elhagyatás”, vad szabadság közepette cseperedett fel. a serdülő ifjú könnyen befolyásolható, mind jó és rossz irányban, hamar vezetik indulatok tetteit. Nincs érett megfontolás, kontroll cselekedeteiben. A rossz társaság, környezet rányomhatja bélyegét későbbi élete alakulására, mint ahogy az történt Deák szerint Babbitssal is. A becsehelyi pásztortársak rossz tanácsadónak bizonyultak a zsenge ifjú számára, összeköttetésben számos gonosztevővel. „Ezen vétkek barlangjában tehát Babits Józsefnek meg nem romlani majdhogynem lehetetlen volt. A példa és társaság oly hatalmas eszközei jónak és rossznak, hogy még a műveltebb ember sem tagadhatja meg ezeknek hatalmát, s a legerősebb lelkű is beszívja vétkes szokásait azoknak, kikkel ifjúságától fogva kirekesztőleg társalkodott...”.²¹ Ezek az emberek nem szívesen látják maguk körül a jólelkűeket, akiket nem a bűnök örömei éltetnek.

Így történt meg az első bűncselekmény, amelyben Babitsnak „semmi vétkes szándéka nem volt”. Az ilyen környezetnek megvannak a maga törvényei: a társak parancsainak elfogadása, a neki nyújtott pisztoly kötelező elvétele, az öregebb társaknak való engedelmesség, amely nem tűri el a veszedelemben a cimborák nem védelmezését. Büntetés következett az első hibáért, amelynek súlyát az ifjú túl terhesnek érezte és módot keresett az attól való szabadulásra. A szökéssel csak tetőzte bűnit, és megpecsételte sorsát. Kenyere, ruhája, munkája nem volt, pénz nélkül nem élhetett, ezért „egyrésről élte fönntartásának természeti ösztönétől szorongattatván...”, másrésről társai csábításának engedve újabb préda került előtérbe, amelynek következménye rablásban és gyilkosságban való részesség lett.

---

²⁰ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 161. oldal

²¹ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 157-161. oldal

Vétke után a bűntársát már nem hagyhatta - hiszen az elfogatásról rettegve élelmet, rejtekhelyet még csak keresni sem mert - ezért szolgálatba lépni kénytelen volt. Deák ezt így magyarázta Babits mentségére: „hogyan ezen szolgálatában Babits Józsi az erkölcs útjára vissza nem tért, hanem inkább a vétkek örvényében mélyebbre süllyedt ismét, természetes következménye vala helyezettetésének.”²²

A lelkiismeret hangjai a vádlottnál is megszólaltak, mait a társak bosszújától félve el kellett némitani. Babits ezt borral, zajos társasággal tette, de bére erre kevésnek bizonyult, és ismét engedett társai ingerlésnek és példájának ismét rabolni indult. Deák itt kiemeli a megrögzött bűnösök szerepét, akik csábították, tüzelték, míg heves indulata elragadta. Felhívják a bírák figyelmét továbbá arra is, hogy ilyen emberek vallomása hitelt nem érdemelhet, hiszen saját büntetésük súlyát próbálják csökkenteni vele. Mind e mellett egyéb vétkei miatt is halállal sújthatják Babitsot, amelyeket illetően Deák sem bizakodott védenca ártatlanságában. Mégis hazája ítélőszékének kegyességét kérte, és felebarátai gyalogságán könyörölni kívánó emberségből remélt irgalmasabb ítéletet.

Indokai: csak azt a vétkest szabad a társadalomból kitörölni, aki jobbíthatatlan, aki embertársainak a gonoszságával csak rosszat hozhat. A halálbüntetésnek nem a bosszúállás a célja: „mert a bosszúállás kegyetlen indulat, ilyen indulatot pedig, az igazságszolgáltatásnak ismérni nem szabad.”²³Az elégtétel sem lehet cél, hiszen senki életét nem adhatja vissza a társadalom számára.

„Ha azonban a kemény törvény szoros rendelkezését irgalom és könyörületesség mérsékli, ha az ítélet nemcsak törvényen, hanem felebaráti szereteten is alapul, megtartatik egy polgár, kinek élete a köztársaságnak talán még hasznára is válhat. Csak a gonoszokat köll tehát halálos büntetésekkel kiirtani, kinek megmaradása több kárt okozna a közjónak.”²⁴

---

²² Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 157-161. oldal

²³ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 157-161. oldal

²⁴ Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995. 157-161. oldal

Ahol a bűnös megbánja bűnét, jó útra térni készül és ehhez alapos remény járul, ott hasznosabb és igazságosabb „az életet tartó kegyelem.” Babits is bevallotta legsúlyosabb bűneit, felfedte bűntársai nevét, bánja tetteit, a halálbüntetéstől megmenekülve a legsúlyosabb büntetést is kiállná. Így megtisztulva léphetne ki a világba, nyíltan félelem nélkül kereshetne munkát, saját kárából tanulva választhatná meg barátait, és válhatna idővel hasznos és szorgalmas polgárrá.

Mindezeket Babits 23 éve korára tekintettel kérte figyelembe venni. Deák a társadalom perifériájára sodródott áldozatként mutatta be Babitsot. A bírák érzelmei, emberségük azonban alulmaradt az ő szociális érzékenységén. Zala megye büntetőtörvényszéke nemigen méltányolta a Deák által felhozott érveket: „a részére beiktatott jeles védelem által bűneinek súlya semmit sem gyöngítvén”.

Babitsot keréketörésre, három társát kötél általi halálra ítélték. A többieket 6,4,2, illetve 1 évi tömlőre nyűgvasban, közmunkával, böjtölve letöltve. A védő fellebbezett, bár a halálos ítéleteket hivatalból is fel kellett terjeszteni a királyi curiához. A halálos ítéleteket egységesen hóhérpallosra változtatták.

A hétszemélyes tábla ezt kötélre változtatta. Majd az uralkodó a curia által felterjesztett ítéletek közül egyedül a Babitsét hagyta jóvá, a társaikét tömlőre változtatta. Babits Józsefet 1834 októberében akasztották föl. Deák állásfoglalását ez a per a későbbiekben is alapvetően meghatározta. Pályája során mindig a humanitás, a könyörületesség, a jótékonyosság, vagyis az élet mellett állt.

Deák Babits tragikus életútjának felvázolásával szánalmat, együttérzést, megértést kívánt kelteni a bírákban. Ekkor még nem általában véve ellenezte a halálbüntetést - hiszen ő maga is indítványozott ilyen szigorú büntetést az ügyész munkája során (csecsemőgyilkosság) - ám ezt a büntetésnemet csak abban az esetben tartotta elfogadhatónak, „ha a vétkes jobbíthatatlan”, ha életben maradása több kárt okozna „a közjónak”, mint amekkora veszteség halálával azt éri. Deák megértő mérlegelése és az egyéni körülményeket figyelembe vevő büntetést kiszabására kérte a bírakat. Összhangban korának leghaladóbb büntetőjogi elveivel, nagy súlyt helyezett a javítás eszméjére, javíthatónak tartva azt, aki töredelmesen bevallotta, megbánta bűnét.²⁵

---

²⁵ Molnár András: A fiatal Deák Ferenc, Budapest, Osiris Kiadó 2003. 103. oldal

Azzal, érvelt, hogy védenca megbánást tanúsított, meggyőzően ígerte életmódja megváltozását, így kíméletet érdemel, nem javíthatatlan, kapjon méltányosan súlyos büntetést, de az életét ne vegyék el.

Deák védőirata Európa haladó büntető jogtudományának színvonalán állt, tükröződött benne, hogy ismeri a felvilágosult büntetőjogi mozgalmak humánus eszméit, így Beccária halálbüntetést ellenző elveit.

Emberséggel mutatott rá arra, hogy a büntettek okait legalább annyira kell társadalmi környezetben keresni, mint az elkövetőben. Nem kívánta tehát csökkenteni Babits bűneinek súlyát, nem vonta kétségbe annak szándékosságát sem, csak fel akarta hívni a figyelmet, végzetes szegénysége, szerencsétlen társadalmi körülményei kényszerítették bele a bűnözésbe és nem eredendő bűn tette gyilkossá.

III.4. Az 1843. évi büntetőjogi javaslat, és a kodifikáció előzményei

A magyar bűnügyi igazságszolgáltatás a XVIII. század tájékán nem volt olyan szigorú és kegyetlen, mint a nyugati államokban, ott ugyanis megszervezték a szigort, nálunk pedig megvolt papíron, de az általános jelleget tekintve a megyék, és a városok inkább patriarchális módon szolgáltattak igazságot. Gyakran alkalmaztak „feltételes” elítélést, melyek enyhítették az igazságszolgáltatást. Ennek nyomai Miskolcon, Kassán, Kecskeméten, Debrecenben is megtalálhatóak, melynek oka azzal az autonómiával magyarázható, hogy a városokat nem befolyásolta semmiféle írott jog, szabadon választhatták a kisebb súlyú esetekben e formáját a büntetésnek.²⁶

A halálbüntetés sokkal kisebb számban került alkalmazásra, mint külföldön. Ennek oka az volt, hogy a megyék kénytelenek voltak a végrehajtás előtt felsőbb helyre terjeszteni, s mivel ettől idegenkedtek, inkább nem is mondták ki a halálbüntetést. A bűnügyi igazságszolgáltatás patrimonialis

---

²⁶Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve, Budapest, Franklin Kiadó 1900. 42. oldal

jellegű volt, s a földesúr saját anyagi érdekei ellen cselekedett, amikor a gazdasági munkaerőt csökkentették. Ez viszont megmagyarázza a botbüntetés oly szép számban való elterjedését is.²⁷

Bíróságaink munkájára a speciális törvényeken túl hatást gyakorolt még: III. Ferdinánd 1656-os törvénykezési rendtartása az ún. Praxis Criminális, bár elismerve soha nem volt; III. Károly rendeletében szólítja fel a törvényhatóságokat büntető törvénykezési rendtartás kidolgozására; Mária Terézia a kidolgozást újra elrendelte 1752-ben; II. József „Btk-ja a Jozefinikus kódex megszüntette (a katonai deliktumokat kivéve) a halálbüntetést és helyette a dunai hajók vontatását léptette be pótlásként.²⁸

1791. évi LXVII. tc. a rendszeres büntetőtörvénykönyv kidolgozását hagyta meg (az előbbi hatályon kívül helyezte). Az 1792-i javaslat 23 alapelvben szögezte le a tételeit, például: csak a cselekményeket szabad büntetni a gondolatokat nem, a büntetés célja a megjavulás, ártalmatlanná tétel, elrettentés, a büntetéshez kapcsolódjon a kár megtérítése. A halálbüntetést elfogadja és az állam önvédelmi jogát hangsúlyozva, fontosnak tartja a gondos mérlegelést, kizárja a halálbüntetés súlyosbítását és a számát a lehető legszűkebbre akarja szorítani, hat esetben alkalmazza. Ír a közmunkáról, a testi büntetésről, a nyilvános bocsánatkérésről, száműzetés külföldieknek, helyiségből kitiltás, vagy helyiségbe utalásról. A kódextervezet egyébként 1795-re készült el, latin nyelven és mondhatjuk, hogy progresszív elemek keveredtek benne a feudális büntetőjog nézeteivel.

1827. évi javaslat során nem a jogegyenlőséget vették alapul, hanem arra használták, hogy a nemesek jogait a jobbágysággal szemben megerősítsék. Fenntartja a halálbüntetést (de súlyosítását kizárja) és kilenc esetét szabályozza. A rendi szerkezetet kívánták vele megerősíteni.

Majd megszületik Széchenyi tollából a Hitel és a Világ, amely új irányba terelte a magyar politikát. A jelszó az lett, hogy a jogegyenlőségi reformokat a rendiség közjogi rendszerének megkerülésével kell behozni. Program lett a magánjogi és büntetőjogi kodifikáció.

---

²⁷Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve, Budapest, Franklin Kiadó 1900. 42. oldal

https://mandadb.hu/common/file-servlet/document/994868/default/doc_url/588_000463161_08450821mi.pdf

²⁸Fayer László: Az 1843.-i büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye - Budapest, MTA 1896-98 18. oldal

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_Konyvek_MJog01159_1/

Széchenyi Stádiuma világosan formulázta a büntetőjogi kodifikáció fő feladatait: „mindenki egyenlően áll a törvény oltalma és súlya alatt, ”²⁹ ítéletek tanácskozások nyilvános tartása.

Kiindulási pontja a törvény előtti egyenlőség, bár a botbüntetést a jobbágyra nézve alkalmazhatónak véli. A halálbüntetést fenntarthatónak véli, de egyformán kínos módszerrel. Élesen kikel a kínvallatás ellen.

A jobbágyok személyes szabadságának biztosítása iránti törekvések, a politikai perek elleni oltalom, a rendi szerkezetnek a szorosán vett alkotmányjogon kívüli ostromlása: mindez összejátszott arra, hogy az államférfiak kezükbe vegyék a kodifikációt.³⁰ Az ország fiatal szellemiségei a büntetőjog és a bűnvádi eljárás tanulmányozását tűzték maguknak feladatul: szinte valamennyien első harcukat e téren vívták.

A közhangulat is mélyreható reformokat kívánt. Az 1832-i országgyűlés feladata lett a jobbágy és a földesúr viszonyinak új alapokon való szabályozása. Ez ismét a büntetőjogi kodifikációt hozta előtérbe, és Deák, illetve a többi ellenzéki politikus számára több millió jobbágy sorsának túrhetővé tételének eszközévé vált.

Deák Ferenc kezdeményezte ezen országgyűlésen a büntetőjogi reformot: tudta, a jobbágyokat nyomja leginkább a büntetőjog és eljárás. Előbb különösen az úriszék ellen irányuló részleges intézkedéseket javasolt, a jobbágyok személyes szabadságának biztosítását, a botbüntetés megszorítását, majd eltörlését.

A testi büntetés alkalmat adott „izgatásra”, mivel a nemesek kifejezetten ki voltak véve ezen büntetési nem alól, amely a törvény előtti egyenlőtlenség egyik legszembetűnőbb bizonyítéka is volt.

---

²⁹Fayer László: Az 1843.-i büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye - Budapest, MTA 1896-98 18. oldal

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_Konyvek_MJogO1159_1/

³⁰Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve, Budapest, Franklin Kiadó 1900. 49. oldal

https://mandadb.hu/common/file-servlet/document/994868/default/doc_url/588_000463161_08450821mi.pdf

a megalázó jellegén kívül megreformálása nem ütközött volna különösebb költségproblémába (mint például a börtönök állapotának javítása).

Deák 1935-ben is kikelt a botbüntetés ellen, mikor Máramaros megye követe, a nem nemesi büntető perek fellebbvitelének tárgyalása alkalmával megyéjének azon jó szokásait kívánta fenntartani, mely szerint a kisebb vétségek a szolgabírák 20-30 botütéssel büntetik. Deák erre megjegyezte, nem akar vitába bocsátkozni e büntetés szükséges vagy nem szükséges létéről, azonban aki azt állítja, náluk a nép nincs olyan műveltségi fokon, hogy a botot el lehessen törölni, az ellentmondásba keveredik: „mert alkalmasint azért nem emelkedett fel még itt-ott a nép keblében a magasabb emberiség szelídebb érzelme, mivel úgy bántak velem, mint barommal.” Ott hol nem alkalmazták, csak a megtévedt embert megpirongatták, több eredményt értek el vele. Hasonló szellemben vélekedett erről Eötvös, és Szemere is. A botbüntetés száma csökkent, és a legtöbb megye már nem a piacon, hanem a megyeháza udvarán hajtotta végre. Deák még 1833-ban az előbbiekkal összefüggően a jobbágyok személyi és vagyonbiztonságáért is szót emelt.

A történelem furcsasága, hogy Deák igazságügy-minisztersége idején nem tett lépést a botbüntetés eltörléséért. Ennek valószínű oka a politikai helyzet, a földfoglalások, parasztmozgalmaktól való félelem kényszerű orvosságaként fenntartotta ezt a büntetést, és hagyta, hogy minden törvényhatóság bírósága a területén tapasztalható hangulatnak megfelelően döntsön arról, hogy milyen eljárást alkalmaz.

Az eltörlést illető kezdeményező Temes megye alispánja- aki deákhhoz is írt ez ügyben - 1849-ben, mint igazságügy-miniszter (Vukovics Sebő) radikálisan megszüntette a testi büntetéseket.³¹

A börtönügyi mozgalom a jobbágykérdés egyik elágazása volt. A börtönök az erkölcs szemétkháza, a gonosz iskolái voltak, ahol a fogoly botosítások közben még jobban megutálta bosszúálló törvényeket, mely őt kirekesztette és megalázta, és elkeseredetten tért vissza az életbe.

---

³¹Sarlós Béla: Deák és Vukovics Budapest, Akadémia kiadó 1970. 72. oldal

Nem kevésbé sietették a kodifikáció ügyét a Wesselényi, Kossuth vagy az országgyűlési ifjak ellen indított politikai perek, melyekben az ország régi törvényei nem adtak kellő oltalmat a vádlottaknak.

Az új törvényekben garanciákat kellett teremteni mind anyagi, mind eljárásjogi szempontból. Ezen előzmények után az 1839-40. évi országgyűlés elfogadta az országos választmány kiküldetését ennek tárgyában. A közlemény álláspontját kiválóan példázza a pesti Hírlapnak az alkalomból megjelent cikk, mely így ír a kodifikáció jelentőségéről: „ A büntetőjogi eszmék phasisai az emberi nem civilisatiojának világútjában tájékozódó mérföldkövek gyanánt állnak. Egy büntetőtörvénykönyv által egy nemzet civilisatioja fölött tán századokra koczka vettetik, mert büntetőrendszer néperkölcsiségnek, népjellemnek, népnevelésnek nem egyedüli, de egyik leghatalmasabb factora, s egyszersmind szögletkő a polgári szabadság épületében, mert büntetőtörvény teremthet, büntetőtörvény ronthat jogállapotot...”

A cikk szerint a rendek érezték a feladat súlyát, mivel a javaslat kidolgozására „hazánk legjelesebb fiai” -t bízták meg. Itt külön kiemeli Deák személyét, akit a népszerűt, a népbizalom tárgyaként a haladás fölkezt szentjeként említ.

III.5. Az anyagi büntetőjogi törvényjavaslat lényege

A magyarországi polgári átalakulásért indult politikai küzdelmek az átalakulás előkészítésének évtizedeiben több szintéren zajlottak le. A haladó és maradi erők időnként a megyegyűléseken, illetőleg városokban, a tanácsuléseken, a diétákon és a sajtó hasábjain mérköztek meg egymással. A harcnak heves fórumai voltak az ún. Országos Választmányok is, amelyeket egyik vagy másik diéta azzal a céllal küldött ki, hogy egy-egy meghatározott kérdés rendezésére tervezetet dolgozzanak ki a következő országgyűlés számára. Ezek rendeltetése a törvényhozási munka megkönnyítése, gyorsítása volt, hiszen a választmányok munkálatai voltaképpen az előre elkészített törvényjavaslatok szerepét töltötték be.

A választmányok tagjait a diéta két táblája delegálta a soraiból, kinevezésüket az uralkodó szentesítette. A kinevezettek különböző politikai irányzatok képviselői voltak, akiket az adott kérdés szakértőjének, legközelebbi ismerősének tekintett az országgyűlés. Így rendszeresen szóba kerültek a feladatnál szélesebb, aktuálisabb politikai problémák is.

Az 1840. évi V. tc. „a büntető törvénykönyvvel válhatatlan kapcsolatban lévő büntető, s javító rendszer behozása iránt kimerítő véleményadás végett” országos választmányt nevezett ki. Így indult meg a kodifikáció, amelynek eredményeként a reformkor nemesi ellenzéke Deák vezetésével kidolgozta a polgári magyar államszervezet felépítésének tervét.

Az 1938-40. évi országgyűlés három választmányt létesített: katonai beszállásolás és élelmezés megváltására javaslatot összeállító, a Duna és egyéb folyamok szabályozásának ügyeivel foglalkozó és egy célszerű büntető és javító börtönrendszer tervének kidolgozására hivatottat.

Ez utóbbinak a jelentősége kiemelkedik a többi közül, hiszen a büntetés, bíraskodás a politikai hatalomgyakorlás egyik területe, amely olyan lényeges kérdéseket hozhat a felszínre, mint az államhatalom birtoklása.

A választmányra olyan probléma eldöntése várt, a mely a feudális társadalom struktúráit alapjaiban érintette. A fő kérdés az volt, hogy a feudális alap érdekében a jogi felépítményt csak modernizálják, tatarozzák, vagy váljanak annak lerombolójává.

Deák Ferenc az 1840. évi országgyűlésről szóló követjelentésében a következőképpen szól a büntetőjogi törvényhozás ügyéről: „Büntető törvényeink nagy részben a hajdankorszak elavult maradványai, melyeket már azóta sokféleképp változtatott a gyakorlat, úgy, hogy jelenleg sem a bűnnek a mértékére, sem a büntetésnek a nemére és nagyságára nézve biztos alapot nem nyújtanak, sőt több esetekben a bírónak személye szerint ugyanazon vétkekért ugyanazon körülmények között a büntetések felette különbözőek és önkényesek, börtönei pedig sok helyütt oly állapotban vannak, hogy azoktól az emberiség legszelídebb érzete méltán visszaborzad.”

Deák az anyagi bizottság oszlopa volt, már az előzetes értekezésekből kitűnt, „hogy az anyagi jogokat illető nézeteivel keresztül fog hatolhatni a plénumban, ellenben az már előre is tudva volt, hogy ami a bűnvádi eljárást illeti, a bizottsági plenumban a conservatívek fognak győzni.”³²

---

³²Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve, Budapest, Franklin Kiadó 1900. 53. oldal

A liberálisok közt Deák oldalán Bezerédy Istvánt, Eötvös Józsefet, Pulszky Ferencet, Klauzál Gábort találhatjuk meg többek között. Az albizottság kidolgozási rendszeréről Pulszky Életem és Korom című munkájában ezeket írja: „A mint a büntető törvénykönyv kidolgozásakor hozzáláttunk, Deák mindjárt kifejtette nézetét, hogy a büntető törvénykönyv nem csupán a bírák és az ügyvédek számára készül, hanem főleg a nép számára, annak tehát oly nyelven kell írva lenni, hogy azt megérthesse minden vádlott, e szerint világos legyen, egyszerű s kerülje a tudás technikai kifejezéseket.”

A liberálisok annak meggátlását tartották elsődlegesnek, hogy a választmány az elavult 1827-i operátumot tegye tárgyalásai alapjává. Ezért Deák indítványozta, hogy a munkálatok részleteinek kidolgozása előtt tisztázzák azokat az elveket, amelyekre a büntetőrendszert akarják építeni. Az alapkérdés tekintetében azonban a konzervatívok arattak győzelmet. A javaslat végül általános és különös részből állt. A bűncselekmények kettős felosztása a büntett és a kihágás. Eltörölte a halálbüntetést, csak rabságot és fogságot ismer. A tervezet bevezette az enyhítő, és súlyosbító körülmények fogalmát és összegezte mindazt, ami az ítélethozatalnál és a büntetés mértékének megállapításakor a vádlott javára vagy a hátrányára beszámítható. A konzervatívok botrányosnak tartották, hogy Deák tervezete a király abszolút kegyelmezési jogkörének szűkítését indítványozta.

Egyedülálló, Európa számára példaértékű a kísérlet és a tényleges cselekmény szétválasztása. A három tárgykörben készült törvényjavaslatot (a Deák-féle Btk., az ún. esküdtszéki javaslat, és a börtönrendszer reformjáról) az alsótábla elfogadta, azonban a főrendi tábla ellenzése folytán - illetve a börtönügyi törvény a király vétója miatt - egyik javaslat sem vált törvénnyé.

III.6. Az országos választmány tárgyalása a halálbüntetés eltörléséről

A halálbüntetést illetően hosszú és éles vita bontakozott ki. A szavazás alapján azonban a többség a megszüntetése mellett döntött. A kisebbség fenntartotta magának a különvélemény beadását, de ez végül elmaradt.

Az országos választmány tagjai közül néhányan a halálbüntetést még nem tartották nélkülözhetőnek, azon gyakorlati szempontból, hogy annak célja elérhető-e más büntetés által. Indokaik: korábban már

történtek kísérletek, de a törvényhozások mindig visszaléptek, a félelem elrettentésnek alkalmasabb eszköze, mint az elzárás. Bizonyos gaztettek esetében a visszatartás leghatékonyabb eszköze. A jelen nem alkalmas az eltörlésére, mert a nép nincs a műveltség azon fokán.

Az eltörlés mellett érvelő liberálisok, köztük Deák a következőkre alapította álláspontját: kétségbe vonták a halálbüntetés jogszerűségét, amely ellentétes a kereszténységgel, célszerűtlen, mert a bűnösnek nem ad módot a javulásra, az állam részéről pusztá bosszúállás, nem pedig elégtétel, a halálbüntetések nem csökkentették az ezzel fenyegetett bűncselekmények számát, nem mondható példaértékűnek, és ellene szól a kegyelmezés gyakorlata, mely a fejedelmet teszi büntetőbíróvá.

Deák az életfogytiglani pártján állt, hiszen ezzel a büntetéssel az erkölcsi érzék teljes hiányáról tanúskodó bűntettek elkövetői elszigetelésével a társadalmat védeni lehet.

A tervezetből nem lett törvény, de progresszív szelleme túlszárnyalta sok európai ország akkori és későbbi büntetőtörvénykönyvét.

III.7. Az igazságügyminiszter Deák Ferenc

Az 1848-i törvények kevesebb jogot biztosítottak a népnek, elsősorban a jobbágyságnak, több jogot adtak a királynak, mint ahogyan azt az ellenzék 1843/44-ben rendezni kívánta. Például eltörölték az úriszéket, de nem szüntették meg a büntetési nemek és a büntetőeljárás tekintetében fennálló rendi különbségeket. Mindezek nem az akaraton, mindinkább a politikai erőviszonyokon múltak: a hatalomra kerülő ellenzéknek szüksége volt a feudális büntetőjog eszközeire.

1848 márciusában mindenki egyetértett abban, hogy Deák Ferenc nélkül nem alakulhat új kormány. Deák aggodalommal nézett megbízatása elé. Miniszteri tevékenysége kimagasló eredménye a minisztérium megszervezése, a sajtóesküdtszéki rendelet megalkotása, és az 1849. február 13-i véstörvény előzményét jelentő törvényjavaslat kidolgozása.

Minisztériumát a liberális ellenzék ismert tagjai alkották. Szervezete, ügyrendje demokratikus elveken alapult. Szakosította az ügyintézését, külön büntető, polgári és váltóügyi ügyosztályt rendelt felállítani. A sajtóesküdszéki rendelet követi az 1843-i munkálatok elveit, módszertanait.

Tény, hogy a korszerű jogegyenlőség talaján álló büntető törvénykönyv hiába állt 1843 óta készen, életbeléptetése elmaradt, mert az egyes részeit a forradalmi változásokhoz kellett igazítani, erre azonban a diétán nem volt idő. A zaklatott belpolitikai helyzet miatt olyan állapotokkal kellett foglalkozni, mint az ostromállapot bevezetése és a véstörvényszékek felállítása. A hatalomra kerülő liberálisok most először szembesültek azzal, hogy az egyéni szabadságjogokat bizonyos esetekben - az állam érdekében - korlátozniuk kell. A forradalom vezetői nem akarták tartósan átadni a katonai vezetésnek a politikai ítélkezést.

Deák 1848 július végén kedve és szándéka ellenére készítette el a véstörvényjavaslatát, következetesen burzsoá megoldásokat alkalmazva. Láthatjuk, hogy Deák aki évekig harcolt a botbüntetés eltörléséért, a törvény előtti egyenlőségért, 1848 tavaszán és nyarán nem tesz egyetlen határozott lépést sem ezek érdekében. Deák Ferenc a politikai célszerűséggel, az ország izgatott állapotával indokolja a testi büntetések fenntartását. Az adott helyzetben kénytelen szembefordulni 1843-i koncepciójával. 1848-ban a feudális büntetőjog eszköz volt a forradalom elfajulásának megakadályozásához.

IV. Összegzés, Deák Ferenc öröksége

Deák Ferenc a XIX. századi politikai és jogi gondolkodás egyik legjelentősebb alakja volt. Beszédei, írásai számos maradandó értékű gondolattal, időtálló bölcsességgel találkozhatunk. Negyven esztendőt töltött el az országos politikában, főleg ellenzéki helyzetben, csupán 1848 tavaszától a Batthyány-kormány lemondásáig, őszig miniszterként, 1867 után a többségi párt előbb valós, majd formális vezetőjeként volt hatalmi helyzetben.

Deák Ferenc mindvégig megőrizte azt a politikai és emberi integritást, amely képessé tette őt arra, hogy véleménye irányadó, nézetváltoztatása pedig elfogadható legyen. A kompromisszumkötés alapelve volt számára, hogy az alapelveket nem érinthet.³³

Liberális szemléletében egyenesen a mai polgárjogi felfogásra utal előre a halálbüntetés elvi elutasítása és a fellépés a testi fenyegetés bírósági alkalmazása ellen.³⁴

Ha tudásában, tapasztalatban öregedett is, egyénisége alaptulajdonságaiban, jellemzilárdságában, értékeiben változatlan maradt. A halálbüntetésről vallott nézetei is alátámasztják az előbbieket. Nem esett át pálforduláson, csupán a körülmények változtak meg egycsapásra körülötte. A szabadságharc átértékelésre kényszerítette őt, bár akkor is a haza, a függetlenség, a rend érdekében.

---

³³ Zalaegerszegi Liberális Klub: Deák Ferenc a liberális politikus, Budapest T-Twins 1994. 98. oldal

³⁴ Zalaegerszegi Liberális Klub: Deák Ferenc a liberális politikus, Budapest T-Twins 1994. 100. oldal

Irodalomjegyzék

- Horánszky Nándor: Deák Ferenc lelkialkata és befolyása politikai pályája Budapest, Kairosz Kiadó, 2003.
- Dr. Horváth Tibor: Halálbüntetés megszüntetése Magyarországon (dokumentumgyűjtemény) Miskolc, Halálbüntetést Ellenzők Ligája 1991.
- Egry Irén: Deák Ferenc, Budapest, Singer és Wolfner kiadó 1941.
- Meznerics István: A megyei büntető igazságszolgáltatás a XVI-XIX. században (Értekezések Ekhart Ferenc jogtörténeti szemináriumából) Budapest, Sárkány Nyomda, 1933.
- www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Deak-deak-ferenc-munkai-8751/deak-ferenc-ugyeszi-iratai-1824-1831-5AD7/bevezeto-5AE4/
- Molnár András: Deák Ferenc ügyészi iratai 1824-1831 Zalaegerszeg, Zala Megyei bíróság, Zala Megyei Levéltár, 1995.
- Deák Ágnes, Molnár András: Deák Ferenc, Budapest, Vince Kiadó 2003.
- Fayer László: A magyar büntetőjog kézikönyve, Budapest, Franklin Kiadó 1900.
- https://mandadb.hu/common/fileservlet/document/994868/default/doc_url/588_000463161_08450821mi.pdf
- Fayer László: Az 1843.-i büntetőjogi javaslatok anyaggyűjteménye - Budapest, MTA 1896-98
- https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/MTA_Konyvek_MJogO1159_1/
- Sarlós Béla: Deák és Vukovics Budapest, Akadémia kiadó 1970.
- Zalaegerszegi Liberális Klub: Deák Ferenc a liberális politikus, Budapest T-Twins 1994.